

Asia: VN/2575/2021

Luonnos hallituksen esitykseksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain, terveydenhuoltolain sekä korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Vastaajataho:

Järjestö, työnantajat/työntekijät

Kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistaminen

1a) Hyvinvointialueen olisi esityksen mukaan yhdessä alueensa kuntien kanssa muodostettava *alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä*. Onko ehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyön varmistamiseksi?

Huomioitanne

1b) Millä taholla tulisi käsityksenne mukaan olla vastuu alueellisen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän muodostamisesta?

-

2) Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulisi laatia opiskeluhuollon toteuttamiseksi *kunnan opiskeluhuoltosuunnitelma*, joka liitettäisiin lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaiseen kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Onko esitys mielestänne tarkoituksenmukainen?

-

3) Hyvinvointialueella tulisi olla *alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma*. Se valmisteltaisiin alueellisessa opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä ja hyväksyttäisiin hyvinvointialueen aluevaltuustossa. Alueellinen opiskeluhuoltosuunnitelma liitettäisiin lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitettuun alueelliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Huomioitanne esityksestä?

Tehyn huomioita eri tasoilla tapahtuvaan oppilas- / opiskeluhuollon työryhmä- ja suunnittelutyöhön liittyen

Esityksessä on suunniteltu perustettavaksi opiskeluhuollon työtä ja toimintaa suunnittelevia ja ohjaavia työryhmiä kolmelle eri tasolle: alueellinen taso, kunnallinen taso ja oppilaitoskohtainen taso.

Alueellinen opiskeluhuollon yhteistyöryhmä sitoo kuntien ja hyvinvointialueen strategioita ja talous- ja suunnitteluprosesseja yhteen. Yhteisellä hyvinvointialueella palveluiden on oltava tasa-laatusesti koko alueella saavutettavissa. Yhteistyöryhmään on osallistettava myös muut nuorten parissa toimivat tahot, jotta siinä käsitellyt asiat tulevat riittävän monipuolisesti edustetuiksi kuten nuorisotyö, päihdetyö ja harrastus- ja seuratoimijat, seurakunta ja muut kolmannen sektorin toimijat. Kuntien edustajat edustavat alueellisessa työryhmässä oman kuntansa asioita paikallisten ja oppilaitoskohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien kautta.

Alueen eri tasoilla toimivien työryhmien ja niissä työstettävien suunnitelmien osalta on syytä laatia selkeä ohjeistus niiden suhteista toisiinsa. Millä tasolla tehtävä suunnitelma on painoarvoltaan velvoittavin ja ohjaavin? Lähteekö suunnittelu käytännön tasolla todetuista tarpeista vai talousohjauksesta? Mikä on TEAviisarin ja Sotkanetin tuottamaan tiedon painoarvo toimintaa suunniteltaessa ja painottaessa? Tiedolla johtaminen pitää kytkeä tiiviiksi osaksi suunnittelu- ja talousarviotyöskentelyä. Miten tiedon horisontaalinen ja vertikaalinen liikkuvuus ja sen ohjausvaikutukset varmistetaan alueellisesti?

Miten alueelliset tarpeet sovitetaan yhteen alueellisessa opiskeluhuollon työryhmässä? Mikä on mandaatti sopia asioista? Liittyykö alueelliseen opiskeluhuollon yhteistyöryhmän toimintaan taloudellista ohjausta, mikä raamittaa ryhmän työskentelyn ja koko alueen opiskeluhuollon kokonaisuuden suunnittelua?

4) Mikäli esitys ei mielestänne riittävästi huomioi erilaisia opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, kuten esimerkiksi ne, jotka toimivat useamman kunnan alueella tai yksityiset koulutuksen järjestäjät, millä tavoin muuttaisitte esitystä?

-

5) Hyvinvointialue järjestää opiskeluhoitopalvelut 1.1.2023 alkaen. Näettekö, että opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on yhdessä hyvinvointialueen kanssa edellytykset huolehtia oppilas- ja opiskelijahuoltolain 9 §:n mukaisesti siitä, että opiskeluhollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus?

Huomioitanne [Oppilas- ja opiskeluhuollon toiminta voidaan käynnistää hyvinvointialueilla 1.1.2023 alkaen, mikäli kokonaisuuteen liittyvä tehtävänjako, vastuut ja toimintasuunnitelma ovat selkeät, sekä toimintaa ohjaamaan on laadittu seikkaperäinen kaikki osa-alueet, lainsäädäntö, yhteistyörakenteet ja rajapinnat kattava toimeenpanosuunnitelma. Uudistusten ja uusien työ- ja toimintatapojen käytäntöön johtamiseen ja niiden sisäistämiseen on varattava aikaa ja resursseja. Henkilöstömäärän tulee olla suositusten tasolla ja vastata alueen tarpeisiin. Mitoituksia laadittaessa on huomioitava työn muutos yksilökeskeisistä toimintomalleista yhteisölliseen suuntaan. Uudistuksessa on hyvä huomata, että tällä hetkellä oppilas- ja opiskelijahuollon henkilöstö

työskentelee eri hallinnonalojen alla ja jokaisen alan toimintaa on ohjannut vahva ammattialakohtainen professio työtä ohjaavine sääntöine ja velvoitteineen, jotka on linjajohdettu käytäntöön. Millekään professiolle ei uudistuksessa saa muodostua koulutuksellisia umpiperiä, vaan työ-, kehitys- ja koulutusmahdollisuudet tulee säilyttää jokaisella ammattialalla peruskoulutuksen mukaisista tehtävistä ylimpiin johtotehtäviin asti. Yhteistyön esteiksi tunnistettuja rakenteita on pyrittävä säännönmukaisesti purkamaan, esim. tiedon jakamiseen ja vaihteluun liittyvien ohjeiden täsmentäminen yhteisessä oppaassa. Tällä hetkellä oppilas- ja opiskeluhuollon ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut voivat koko hyvinvointialuetta tarkastellen olla epätasalaatuisia. Aliresurssointia esiintyy ja riittävää henkilöstöä ja osaamista ei ole löytynyt rekrytointipyrkimyksistä huolimatta. Hyvän taloustilanteen omaavat kunnat tai ne kunnat, joissa lapset ja nuoret ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kysymykset ovat priorisoitu korkealle, ovat palkanneet kouluihin opiskeluhuollon tueksi mm. psykiatrisia sairaanhoitajia tai koulufysioterapeutteja, joiden avusta ja tuesta saatu palaute on ollut erinomaista. Joissakin kunnissa palvelut on päätetty tuottaa lakisääteisen minimin mukaisesti, jolloin toiminnoissa keskitytään lakisääteisten velvoitteiden täyttämiseen. Toiminnan hallinnollinen uudistus ei automaattisesti tarkoita sitä, että monin paikoin yksilötyöhön painottunut toiminta uudistuu yhteistyöhön ja verkostomaiseen työtapaan perustuvaksi yhteistoiminnaksi. Kulttuurin ja työtapojen muuttaminen asettaa suuria osaamisvaateita johtamiselle. Asiantuntijat ja työntekijät on lähtökohtaisesti osallistettava muutoksen toteuttamiseen sen jokaisessa vaiheessa. Uudistustyölle on varattava riittävä aika ja resurssit perustyn rinnalle. Osaamisen kehittämisessä on tärkeää panostaa ammattiryhmien välistä yhteistyöosaamista.]

Opiskeluhuollon yksilökohtaisen työn kirjaaminen, rekisterinpito ja tietosuoja

6) Esityksessä täsmennetään opiskeluhuollon kirjaamiseen, rekisteröintiin ja tietojen salassapitoon liittyviä oppilas- ja opiskelijahuoltolain säännöksiä. Huomioitanne esityksestä?

Opiskeluhuollossa käytettävien tietojärjestelmien tulee olla valmiit ja käyttökunnossa, kun toiminta alkaa. Kirjaaminen ja dokumentointi on tärkeä osa, laadukasta palvelua ja saumatonta palvelukokonaisuutta. Kirjaamiseen liittyvä uuden osaamisen tarve on huomioitava henkilöstökoulutuksissa ja sen tekemiseen on resurssoitava työaika.

7) Miten arvioisitte esitysluonnosta tietosuojasääntelyn näkökulmasta?

-

8) Opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle tulee myös opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien kirjaamat asiakastiedot tallentaa valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin eli Kanta-palveluihin. Kanta-palveluihin liittymisen määräaajoista säädetään laissa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Psykologien tietojen tallentaminen tulisi aloittaa heti hyvinvointialueiden aloittaessa. Sosiaalihuollon ja kuraattorien liittymisvelvoitteen määräaika on 1.9.2024. Arvioitko tarvittavien muutosten olevan mahdollisia näiden määräaikojen puitteissa?

-

Muut huomiot esityksestä

9) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että

yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Huomioitanne esityksestä?

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 16 §:n mukaan oppilaitoksen työntekijän tulee olla yhteydessä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin, jos oppilaitoksen tai opiskeluhuollon työntekijä arvioi opiskelijan tarvitsevan opiskeluhuollon psykologi- tai kuraattoripalveluja. Esityksessä ehdotetaan, että yhteydenotto opiskeluhuoltopalveluihin koskisi psykologin ja kuraattorin palveluiden lisäksi myös koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin ja terveydenhoitajan palveluja. Yhteydenotto tapahtuisi jatkossa yhteisymmärryksessä oppilaan tai opiskelijan kanssa. Esitys on perusteltu ja muutos on tarpeellinen. Yhteydenoton on perustuttava suostumukseen ja yhteistoimintaan lapsen / nuoren kanssa. Lastensuojeluilmoituksen roolia osana kokonaisuutta olisi hyvä täsmentää. Aikuinen ei saa jättää toimimatta, mikäli lapsi / nuori kieltäytyy oppilas- / opiskelijahuollon palveluista.

Jotta yhteydenotto ja palveluihin hakeutuminen tapahtuu matalalla kynnyksellä, palveluiden tulee sijaita koulussa, oppilaitoksessa tai sen välittömässä läheisyydessä.

10) Hyvinvointialue järjestää 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, kouluterveydenhuollon sekä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskeluterveydenhuollon. Voimassa olevan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa edellä mainittuja palveluja. Esityksen mukaan Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaisivat ja kehittäisivät yhdessä yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi päävastuu edellä mainittujen hyvinvointialueen järjestämistä vastaavien palvelujen ohjauksesta ja kehittämisestä. Pidätekö esityksen mukaista ohjaus- ja kehittämisvastuun muutosta tarkoituksenmukaisena vai tulisiko Opetushallituksen ohjaus- ja kehittämisrooli säilyttää nykyisellään?

-

11) Mahdolliset muut huomionne esitysluonnoksesta?

Tehyn huomioita koskien mahdollisuutta keskittää opiskeluterveydenhuollon palveluita

Esityksessä opiskeluterveydenhuollolle annetaan poikkeamismahdollisuus lähipalveluperiaatteesta. Esityksessä esitetään, että terveydenhuoltolain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskeluterveydenhuollon palveluja voitaisiin perustellusta syystä järjestää myös muussa opiskeluterveydenhuollon palveluita antavassa yksikössä. Kyse olisi lähipalveluperiaatteesta poikkeamisen sallimisesta opiskeluterveydenhuollon osalta. Opiskeluterveydenhuollon palveluja antavalla yksiköllä tarkoitetaan yksikköä, jossa on riittävä osaaminen ja voimavarat opiskeluterveydenhuollon palvelujen antamiseen. Palvelujen keskittäminen esimerkiksi erillisiin yksiköihin tai terveysasemille sallittaisiin. Opiskeluterveydenhuoltoa antavien yksiköiden tulisi olla sijoitettuna niin, että opiskelijat pystyvät hakeutumaan niihin mahdollisimman vaivatta. Lähipalveluperiaatteesta poikkeamisen edellytyksenä on, että opiskeluterveydenhuolto muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Terveystieteiden tutkimus ja ensiapuluonteinen sairaanhoito voi jatkua oppilaitoksilla, mutta muut opiskeluterveydenhuoltoon liittyvät terveyden- ja

sairaanhoidon palvelut voidaan tarvittaessa järjestää myös toisaalta, mikäli se palvelun järjestämisen näkökulmasta on perusteltua. Tarkoituksen mukaisuus tulee arvioida ensisijaisesti opiskelijälähtöisesti.

Asiassa on hyvät ja huonot puolensa. Keskittämällä turvataan opiskeluterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoidon toiminnallisia ja laadullisia resursseja. Digitaalisten palveluiden lisääminen palveluvalikoimaan avaa monia uusia palvelumahdollisuuksia ja tuo palvelut käden ulottuville. Fyysisistä lähipalvelusta luopuminen puolestaan voi johtaa siihen, että palvelut eivät enää välttämättä ole nuorille matalalla kynnyksellä saavutettavissa ja tiedonkulku muiden opiskelijahuollon toimijoiden välillä voi mutkistua. Nuoret tarvitsevat nuorten terveysasioihin perehtyneen henkilön tuekseen. On todettu, että koululla / oppilaitoksessa läsnä oleva terveydenhoitaja on monelle nuorelle ollut henkilö, jota elämän haasteissa on ensimmäisenä lähestytty. Jos kynnys palveluiden piiriin hakeutumiseen kasvaa, se voi nostaa kansanterveydellisiä ja -taloudellisia kuluja. On myös tunnistettu, että matalan kynnyksen lähipalvelun puuttuminen lisää häiriökysyntää muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin

Terveydenhuoltolain opiskeluterveydenhuoltoa koskevassa 17 §:ssä opiskeluterveydenhuollon tehtäviin määritellään perusterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, mukaan lukien mielenterveys ja päihdetyö, seksuaaliterveyden edistäminen ja suun terveydenhuolto. Kokonaisuus on vuosia ollut aliresursoitu ja epätasalaatuinen ja tämä epäkohta pitää korjata osana muiden toimintojen uudistamisprosesseja. Muun uudistustyön ohella maksuton ehkäisy ja seksuaaliterveyspalvelut on viimein saatettava tasapuolisesti kaikkien nuorten saataville.

Lindgren Anne

Tehy ry - Lisätietoja: terveystoimittinen asiantuntija Anne Lindgren p.
0954227207, anne.lindgren@tehy.fi